

गाथिनो विश्वामित्रः। इन्द्रः। त्रिष्टुप्।

आ याह्यर्वाङ्मुप बन्धुरेष्टास्तवेदनु प्रदिवः सोमपेयम्।

प्रिया सखाया वि मुचोप बर्हिस्त्वामिमे हव्यवाहो हवन्ते ॥ ३.०४३.०१

बन्धुरेष्टाः- रथस्थः सन्। अर्वाङ्- अस्मदभिमुखः। उप आ याहि- अस्मत्समीपमागच्छ। तव- त्वदर्थम्। प्रदिवः- चिदाकाशस्य। सोमपेयम्- रसानुभवः कल्पितः। बर्हिः- अस्मत्कल्पितं दर्भासनं चित्तासनं वा। उप- अन्तिके। प्रिया- प्रियौ। सखाया- त्वन्मित्रभूतावश्चौ प्राणप्रतीकौ। वि मुच- विमुञ्च। इमे- एते। हव्यवाहः- चरुपुरोडाशध्यानभावनादिहव्यवाहका उपासकाः। त्वाम्- भवन्तम्। हवन्ते- आह्वयन्ति ॥१॥

आ याहि पूर्वीरति चर्षणीराँ अर्य आशिष उप नो हरिभ्याम्।

इमा हि त्वा मतयः स्तोमतष्टा इन्द्र हवन्ते सख्यं जुषाणाः ॥ ३.०४३.०२

हरिभ्याम्- त्वत्प्राणाश्चाभ्याम्। पूर्वीः- प्राचीनाः। चर्षणीः- अस्मत्पूर्वजाः प्रजाः। अति- अतिक्रम्य। आ याहि- आगच्छ। अस्मत्कालेपि तेभ्यो यथा तथानुगृहीष्वेति भावः। अर्यः- आर्यशीलः सन्। नः- अस्मभ्यम्। आशिषः प्रयच्छ। इमाः- एताः। सख्यम्- मैत्रीम्। जुषाणाः- सेवमानाः। इन्द्र- परमेश्वर। स्तोमतष्टाः- मन्त्रनिर्मिताः। मतयः- भावनाः। त्वा- त्वाम्। हवन्ते- आह्वयन्ति ॥२॥

आ नो यज्ञं नमोवृधं सजोषा इन्द्र देव हरिभिर्याहि तूयम्।

अहं हि त्वा मतिभिर्जोहवीमि घृतप्रयाः सधमादे मधूनाम् ॥ ३.०४३.०३

देव- द्योतनशील। इन्द्र- परमेश्वर। नमोवृधम्- वन्दनभावनावर्धकम्। नः- अस्माकम्। यज्ञम्- उपासनम्। सजोषाः- सहृदयः सन्। हरिभिः- प्राणाश्चैः। तूयम्- क्षिप्रम्। आ याहि- आगच्छ।

अहम् । हि- खलु । त्वा- त्वाम् । मतिभिः- धीभिः । जोहवीमि- आह्वये । मधूनाम्- मधुराणां
रसानाम् । सधमादे- सर्वैः सह मादने । घृतप्रयाः- दीप्तिसहिता रसाः कल्पिताः ॥३॥

आ च त्वामेता वृषणा वहातो हरी सखाया सुधुरा स्वङ्गा ।

धानावदिन्द्रः सवनं जुषाणः सखा सख्युः शृणवद्वन्दनानि ॥ ३.०४३.०४

एता- इमौ । वृषणा- वर्षकौ । हरी- प्राणाश्वौ । सखाया- त्वन्मित्रभूतौ । सुधुरा- शोभनधारकौ ।
स्वङ्गा- शोभनाङ्गौ । त्वाम्- भवन्तम् । आ- आवहताम् । इन्द्रः- परमेश्वरः । धानावत्- हव्यवत् ।
सवनम्- सम्भजनम् । जुषाणः- सेवमानः । सखा- मित्रभूतः । सख्युः- मित्रस्य । वन्दनानि-
अभिवादनस्तुतीः । शृणवत्- शृणोतु ॥४॥

कुविन्मा गोपां करसे जनस्य कुविद्राजानं मघवन्नृजीषिन् ।

कुविन्म ऋषिं पपिवांसं सुतस्य कुविन्मे वस्वो अमृतस्य शिक्षाः ॥ ३.०४३.०५

कुवित्- अपि च । मा- माम् । जनस्य गोपाम्- जनरक्षकम् । करसे- कुरुषे । कुवित्- अपि च ।
ऋजीषिन्- आर्जवसम्पन्न । मघवन्- सम्पद्वन् । राजानम्- जनरञ्जकं कुरुषे । कुवित्- अपि च ।
मा- माम् । ऋषिम्- सूक्ष्मदर्शिनम् । सुतस्य पपिवांसम्- रसमनुभवन्तं करोषि । कुवित्- अपि च ।
वस्वो- शरण्य । मे- मह्यम् । अमृतम् । शिक्षाः- शिक्ष ॥५॥

आ त्वा बृहन्तो हरयो युजाना अर्वाङ्गिन्द्र सधमादौ वहन्तु ।

प्र ये द्विता दिव ऋञ्जन्त्याताः सुसंमृष्टासो वृषभस्य मूराः ॥ ३.०४३.०६

बृहन्तः- महान्तः । युजानः- योगयुक्ताः । सधमादः- सह मदन्तः । हरयः- प्राणाश्वाः । इन्द्र-
परमेश्वर । त्वा- भवन्तम् । अर्वाक्- अस्मदभिमुखम् । आ वहन्तु । वृषभस्य- वर्षकस्य इन्द्रस्य
सम्बन्धिनः । मूराः- शत्रुमारकाः । सुसंमृष्टासः- सुसंस्पृष्टाः प्राणाश्वाः । दिवः- व्योम्नः । आताः-
दिशः । द्विता- द्विधा । प्र ऋञ्जन्ति- प्रकर्षेण साधयन्ति ॥६॥

इन्द्र॒ पिब॒ वृष॑धूतस्य॒ वृष्ण॒ आ यं ते॑ श्येन॒ उ॒शते॒ ज॒भार॑ ।

यस्य॒ मदे॑ च्यावयसि॒ प्र कृ॒ष्टीर्यस्य॒ मदे॒ अप॑ गो॒त्रा व॒वर्थ॑ ॥ ३.०४३.०७

इन्द्र- परमेश्वर । यम् । ते- त्वदर्थम् । श्येन:- मुमुक्षामोक्षप्रतीकपक्षी । उशते- कामयमानाय । आ

जभार- आजहार । यस्य । मदे- हर्षे । कृष्टी:- वृत्राणि । प्र- प्रकर्षेण । च्यावयसि- पातयसि ।

यस्य । मदे । गोत्रा- मेघान् जडप्रतीकान् । अप ववर्थ- अपावृणोषि । वृषधूतस्य- तं निष्पन्नम् ।

वृष्ण:- वर्षकं रसम् । पिब- अनुभव ॥७॥

शुनं॑ हुवेम॒ म॒घवा॑न॒मिन्द्र॑म॒स्मिन्भरे॒ नृ॒तमं॑ वाज॒सातौ॑ ।

शृ॒ण्वन्त॑मु॒ग्रमू॒तये॑ स॒मत्सु॒ घ्नन्त॑ वृ॒त्राणि॒ संजि॑तं॒ धना॑नाम् ॥ ३.०४३.०८

पूर्व॑ व्याख्यातम् ॥८॥

Dr. Ranganatha